

Harriet Bjerrum Nielsen: Kommentar til tiårets artikkel 2010-tallet:

«Boken som mangler, ord som går på tomgang og sykt flinke jenter. Kunnskap og helse»

Birgit Nordtug og Gunn Engelsrud, 2016

Sammensetningen *jente, flink, syk* - og kravet om at noe må gjøres, er et eksempel på den slags fortattede meningskonstruksjoner som oppstår når en viss type ekspertkunnskap, sensasjonssøkende medier og politikere med behov for å profilere seg på viktige saker, inngår i en gjensidig bekreftende loop med hverandre. Et annet eksempel kunne være *gutt, taper, katastrofe* - og kravet om at noe må gjøres, men nå er det jenteloopen det skal handle om.

Jeg skal straks røpe at jeg siste år var en av konsulentene på Birgit Nordtug og Gunn Engelsruds artikkel som så fortjent blir fremhevet på dette jubileum. Da jeg fikk den hadde jeg nettopp lest en helt haug med artikler om unge jenter og prestasjonspress. Uansett hvor interessante de i og for seg kunne være, baserte de seg nettopp ukritisk på den fasttømrede koblingen: *jente, flink syk*, pluss krav om handling. Jeg opplevde det nesten som en fysisk lettelse omsider å lese en artikkel som ikke bare tok denne koblingen for gitt, men som gikk rett i fleisen på den, undersøkte hvordan den har blitt til, metodisk, teoretisk, kulturelt, pedagogisk og politisk og brukte denne kritiske analysen til å argumentere for en helt annen handlingsvei for jenter som opplever at de ikke er gode nok. Og som oven i kjøpet gjorde det i et velopplagt og forståelig hverdagspråk.

Det var en ekstra glede at denne artikkelen var innsendt til Tidsskrift for kjønnsforskning, for ved å stille kritiske spørsmål til hvordan kjønnet i denne koblingen er konstruert og hvilke premisser om subjektivitet og kunnskap som ligger bak, representerer den noe av det som har vært viktigst med kjønnsforskningens bidrag. Da kvinneforskningen oppsto på 1970-tallet hadde den to forskjellige, men likevel beslektede kunnskapsprosjekter: Det ene var å synliggjøre kvinners erfaringer og levekår, altså å levere bedre fenomenbeskrivelser av kvinners liv enn det forskningen før hadde gjort. Det andre var vitenskapskritikken, en påvisning av hvordan premisser for selve kunnskapsprosessen bidro til å fremstille kvinner som avvikende og passive objekter, mens menn ble normen og inntok plassen som subjekter. Artikkelen følger denne tradisjon opp: den gir oss en bedre forståelse av hvordan vi skal forstå jenter som sliter med kroppen og selvfølelsen, og den går inn og kritiserer kunnskapsgrunlaget for konstruksjonen *jente, flink, syk*. Artikkelen leverer altså både en metodekritikk, en teorikritikk og en handlingskritikk.

Først metodekritikken: Med den rammende karakteristikken "grenseløse målinger" stiller artikkelen spørsmål om hvilken kunnskap det ligger i skriftlige surveys, utfylt i skoletiden, om ungdoms opplevelse av egen psykiske helse. Hvis mange sier at de ofte eller forholdsvis ofte føler seg triste og deprimerte - betyr det så at flere ungdommer i dag må forstås innen en

psykiatrisk-diagnostisk ramme, eller betyr det at de har tilegnet seg et psykiatrisk ekspert språk som de bruker for å sette ord på sine erfaringer om det å være ungdom? Sykt flinke jenter er også sykt flinke til å gjenspeile ekspertenes analyser og vokabular uten at de nødvendigvis er dekkende for deres levde liv og subjektivitet. Forfatterne referer til en undersøkelse som intervjuet deltakerne i etterkant av en slik surveystudie. På den bakgrunn kunne man stryke 74 % av respondentene fra kategorien spiseforstyrrelser som deres svar på surveyen ellers hadde plassert dem i. I denne metodekritikken legger Nordtug og Engelsrud seg fint opp av kjønnsforskningen klassiske metodekritikk som sier at forståelse av mening faktisk krever at man lytter til den utforskede og fortolker det man hører i lys av den livssammenheng personen befinner seg i.

Teorikritikken stiller skarpt på forståelsen av forholdet mellom språk og subjektivitet, om på en og samme tid å være *innsatt i* og *utsatt for* språket. Gjennom en språkfilosofisk analyse nøstes den reduksjonisme opp som ligger i forestillingen om at det verbale språket er sammenfallende med subjektiv erfaring og levd liv. Med eksempler fra klinisk praksis viser forfatterne til hvordan ord kan gå på tomgang (en formulering hentet fra Finn Skårderud) - nemlig når jentene har lært et utvendig vokabular som ikke gjør dem klokere på seg selv og deres kroppslige og emosjonelle væren. Og det hjelper ikke bare å utvide til andre språklige sjanger, f.eks. litterære, for mange sykt flinke jenter skriver også sykt bra romaner! - en formulering hentet fra Per Are Løkke. Det handler derimot om å åpne opp for andre uttrykksregistre enn de verbale, nemlig for den kunnskap som ligger i *å være* en kropp i verden, i den kroppslige erfaringen og i kontakten med egne følelser i faktisk samhandling med andre.

Handlingskritikken dreier seg som allerede nevnt om alliansen mellom medier, politikere og en bestemt type forskningskunnskap som fører til en tiltaksindustri av forebyggingsprogrammer som representerer "more of the same" - dvs. ennå mer fokus på abstrakt holdningsendring og ennå mer ekspertbasert språkliggjøring av den subjektive tilstand. Forfatterne argumenterer imot forslaget om å innføre et nytt fag i skolen om psykisk helse. Huller i meningsdannelsen avhjelpes ikke av at huller tettes i læreplanen, som de sier. Faktisk kan nettopp hullet i meningsdannelsen være utgangspunkt for å søke etter et annet uttrykksregister. Nordtug og Engelsruds peker på potensialene i det eneste faget i skolen som pr i dag gir elevene kunnskap om egen kropp og helse ved å *være* i det og *erfare* det isteden for å snakke om det, nemlig kroppsøving. Som de sier: "Kanskje er det ikke alltid det å *få sagt seg selv* som er viktigst, men å *merke seg selv* og andre og omverdenen, i det som er der, når vi *står og går i dét* som er vanskelig". Ved å nøste opp koblingen *jente - flink - syk* åpner det seg altså plutselig helt andre handlingsanvisninger enn de vi ellers hadde stirret oss blind på.

Det er et slikt kritisk korrektiv kjønnsforskningen kan gi når den er best og derfor er det en glede at nettopp denne artikkelen ble valgt til å presentere den aller nyeste perioden. Men er den så typiske for dette årtis kjønnsforskning? Umiddelbart kunne man kanskje si at den

snakker den språklige vendingen midt imot, nemlig forestillingen om at et subjekt kun er det som språket gir det plass til å være. Men denne forestillingen har jo de siste par årene nettopp blitt utfordret av andre måter å forstå subjektivitet og levd liv på som overskrider de generaliserte språklige diskursanalyser. Eksempler på disse nye orienteringsforsøk kan være affektteori, posthumanisme, nymaterialisme. Artikkelen til Nordtug og Engelsrud peker på de muligheter som ligger i et kroppsfenomenologisk og psykoanalytisk perspektiv på subjektivitet og mening. Samtidig kan man si at den også bygger videre på den innsikt i språkets premissgivende rolle som kom med den språklige vendingen: artikkelen tar utgangspunkt i en kritisk analyse av hvordan en bestemt språklig diskurs har blitt forseglet og naturalisert i et bestemt makt-vitensfelt. En diskurs som i beste Foucaultforstand skaper det objekt den snakker om og som den iherdig vil kurere. Men kritikken går lenger enn det, for premisset er at subjektene faktisk lever og lider som levende kropper og subjekter, ikke bare som språklig konstituerte identiteter.

På den måten kan man si at artikkelen på smukkeste vis både bygger på *og* videreutvikler kjønnsforskningens styrker fra mange ulike perioder. Den leverer en viktig kunnskapskritikk, den gir oss bedre fenomenbeskrivelser, og dermed også relevante handlingsanvisninger på et viktig kjønnspolitisk område.